

component), but it is about understanding, creative human, able for self-projecting, self-realization and independent choice based on the hierarchy of personally significant values and meanings (axiological component).

It is proved that realization of mentioned aims would be effective only by means of conditions of the usage of International educational program "Philosophy for children" as an educational method which develops the senses in the context of communicational and creative model of pedagogical activity, the main principle of which is cognition as a method of the world comprehension. It is mentioned that creation of innovative educational space has particular importance in this process. It is proved that change of attitude to educational activity from subject to object to subject to subject model is necessary. Parameters, characteristic features of coherent educational space, important issues in the process of creative community of investigators constitution are described.

It is concluded that International program "Philosophy for children" organized as creative community of investigators is a valuable dynamic approach that affects the following skills and abilities at children and youth: independent thinking skills, coherent cognition of problem, ability to activate different intellectual resources, text understanding and ability to understand deeper sense in it, eloquence in expressing personal opinion and ability to prove it, the culture of communication.

The program prepares students for conscious and responsible performance in democracy foundation of the country; it encourages the citizens to make independent decisions, which is primarily important for the development of our sovereign country.

Keywords: educational space; creative community of investigators; philosophical dialogue; reflective thinking.

Стаття надійшла до редколегії 19 травня 2022 року

УДК 37. 373.2.23

DOI [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1\(28\)-53-59](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1(28)-53-59)

Голюк Оксана,
м. Вінниця, Україна

 <https://orcid.org/0000-0001-6309-9261>

Карук Інна,
м. Вінниця, Україна

 <https://orcid.org/0000-0001-9626-9589>

Колеснік Катерина,
м. Вінниця, Україна

 <https://orcid.org/0000-0001-8928-4377>

Комарівська Надія,
м. Вінниця, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-9538-4048>

ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТА МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ГРУПОВИХ ФОРМ РОБОТИ

Анотація.

У статті обґрунтовано актуальність і важливість використання експериментальної діяльності та групових форм роботи для пізнавального і мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Схарактеризовано види дитячого експериментування й ознаки групової діяльності дошкільників. Досліджено

особливості застосування групових форм роботи під час експериментування з метою розвитку пізнавального і мовленнєвого розвитку дітей. Показано, що застосування групових форм роботи під час експериментування сприяє підвищенню зацікавленості та інтересу до навколишньої дійсності, а також позитивно впливає на мовленнєвий рівень розвитку дітей дошкільного віку. У статті наведено приклади дослідів та експериментів, які можна провести з дітьми із використанням групових форм роботи.

Ключові слова: експериментування; пізнавальний розвиток; мовленнєвий розвиток; групові форми роботи; діти дошкільного віку.

Сучасні умови життя та діяльності людини в Україні характеризуються змінами у сфері економіки, соціальних ситуацій та освіти, яка спрямована на формування людини нового типу, готової жити в інформаційному суспільстві, розв'язувати нестандартні ситуації, реагувати на стрімкий технологічний прогрес. Країна висуває нові вимоги до розвитку особистості, зокрема її інтелектуальної сфери, формування ініціативності, уміння приймати самостійні рішення, швидко адаптуватися до різних умов. Саме тому з'явилася потреба у творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуально та духовно розвинених громадян.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законах України «Про освіту» [9], «Про дошкільну освіту» [8] та Базовому компоненті дошкільної освіти наголошено на тому, що «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного та культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними культурними цінностями» [5, с. 4].

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити особливості організації експериментування як пізнавального та мовленнєвого розвитку дітей під час застосування групових форм роботи.

Питання пізнавального та мовленнєвого розвитку дошкільників є актуальною проблемою, адже саме в дошкільному віці закладається підґрунтя уявлень про навколишній світ, умінь дитини продукувати свої думки, враження тощо [5]. Пізнавальні можливості дітей у цей період досягають високих результатів.

Одним з ефективних методів пізнання закономірностей та явищ навколишнього світу є експериментування. Зацікавленість дітей у цьому виді діяльності виникає ще з раннього віку. Оскільки дітям 2–3-х років властиве наочно-дійове мислення, яке з часом перетворюється на наочно-образне, то потреба в дослідницько-експериментальній діяльності є природною.

Результати використання дослідів та експериментів у роботі з дітьми висвітлено в працях педагогів минулого, а саме: Я. Коменського, М. Монтессорі, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Сучасні дослідники Г. Беленька [1], Л. Зайцева [2], К. Крутий [12], З. Плохій [6], М. Поддяков [7], О. Савенков [10], І. Стеценко [11] рекомендують використовувати експериментування в роботі з дошкільниками, адже головна його перевага полягає в наданні дітям реальних уявлень і знань про різні сторони досліджуваного об'єкта.

У наукових дослідженнях М. Поддякова виділено два види дитячого експериментування [7]:

- експериментування, що спрямоване на встановлення зв'язків під час вирішення будь-якої практичної задачі. У його основі лежить потреба дітей в отриманні нових знань, відомостей про об'єкт. Пізнання здійснюється задля самого процесу;

- експериментування, що спрямоване на вирішення дошкільниками конкретного практичного завдання. Процес пізнання об'єкта здійснюється дітьми з метою отримання нових знань, які необхідні для досягнення практичного результату.

Обидва види експериментування відіграють важливу роль у розвитку дошкільників, адже в процесі експериментування дошкільники займають позицію суб'єкта пізнання та діяльності. Стрижнем експериментування є дослідницька активність, що передбачає і пізнавальний розвиток дітей.

Проаналізувавши дослідження М. Поддякова [7], ми можемо стверджувати, що в ролі головного виду діяльності виділено дитяче експериментування як діяльність, яка є домінантною протягом дошкільного дитинства. Педагог також зазначає, що експериментування тісно пов'яза-

но з маніпулюванням предметів та їх пізнанням. Це неодноразово підкреслював Л. Виготський.

Проаналізувавши дослідження науковців і педагогів, ми виокремили вихідні твердження та особливості, які обґрунтовують важливість впровадження дитячого експериментування в заклади дошкільної освіти:

- під час експериментування дитина проявляє самостійність, творчість та активність, що породжує жагу до пізнання довкілля;
- дитяче експериментування прослідковується в усіх видах діяльності дітей дошкільного віку;
- такий вид роботи є засобом розвитку всіх психічних процесів (мислення, пам'яті, уваги, сприймання тощо);
- експериментування продукує застосування групових форм роботи, що є основою комунікативної та партнерської взаємодії між дітьми.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що експериментування, яке передбачає активну групову взаємодію, безумовно буде сприяти комфортній реалізації в дошкільників соціальних зв'язків та характеризується певними особливостями: різноманітністю предметного змісту дослідів та експериментів, що представляє широкий спектр знань про навколишнє середовище; емоційною привабливістю, що забезпечує мотивацію до успішних взаємовідносин у групі; цілеспрямованістю в пізнанні; практичною спрямованістю, що надає можливості для самореалізації; формує навички адекватної поведінки в групі.

Таким чином, експериментування допомагає ухвалювати рішення, висловлювати власні міркування та почуття, зблизити дітей, об'єднати їх спільною цікавою для всіх діяльністю. Регулярне проведення дослідів збагатить вихованців новими знаннями і враженнями, буде сприяти формуванню навичок співробітництва, умінь виконувати різні ролі, дасть новий результат практичної та пізнавальної діяльності, що важливо для розвитку особистості.

Ми переконані, що з метою розвитку пізнавального та мовленнєвого розвитку дітей під час експериментування важливо застосовувати групові форми роботи. За допомогою групової діяльності забезпечується реалізація природної потреби людини в спілкуванні, адже воно водночас є і умовою, і результатом цього виду діяльності дітей. Чого не можна досягти під час фронтальної та індивідуальної навчальної діяльності. За умови об'єднання пізнавальних зусиль усіх членів групи та їхньої співпраці відбувається досягнення нею поставленої дидактичної мети заняття.

На думку І. Первіна [4], застосування групових форм роботи детерміновано конкретними дидактичними та виховними цілями, віковими особливостями дітей, рівнем їх підготовки і розвитком навичок групової діяльності. Дослідник підкреслює, що групова робота дає бажані результати лише під час вирішення таких завдань, які потребують співробітництва дітей.

Характерними особливостями є: спільність цілей, мотивів і дій; рівноправний розподіл функціональних ролей між собою; інтеграція індивідуальних дій у спільну діяльність; спільне бажання досягти успіху групи; відкритість досягнутих результатів; колективна оцінка; спільний продукт діяльності.

У процесі групової діяльності дошкільники мають налагоджувати між собою позитивну взаємодію, спілкуватися, згладжувати конфліктні ситуації. Діти дошкільного віку прагнуть і охоче беруть участь у будь-якій спільній справі (грі, експериментуванні, навчальній діяльності тощо), адже завдяки певним умінням, навичкам і знанням, своєму досвіду підтримують спільну для всіх мету діяльності. Дошкільники прагнуть отримати визнання іншими дітьми, бути корисними в процесі спілкування та гри. Вони вчаться самостійно встановлювати та підтримувати партнерські й особисті контакти з вихованцями групи, знають певні правила поведінки в конфліктних ситуаціях.

Дослідниця І. Лапшина [3] вважає, що під час групових форм роботи діти дошкільного віку вчаться чути один одного, правильно ставити запитання та давати відповіді, логічно й чітко формулювати власне висловлювання, аргументувати власний вибір. Групові форми роботи

сприяють розвитку вміння відстоювати та захищати свою точку зору з певної проблеми, уміння спілкуватися (вести діалог) і підтримувати міжособистісні відносини, уміння виявляти помилки та вчасно їх виправляти.

Отже, використання групових форм роботи сприяє невимушеному та вільному спілкуванню дітей одне з одним. Дошкільники домовляються між собою, приймають рішення та поступаються бажанням діяти самостійно.

Актуальність експериментування полягає в тому, що ця діяльність дає дошкільникам реальні уявлення про різні сторони об'єкта, що вивчається, про його взаємозв'язки з іншими об'єктами навколишнього світу. У процесі дослідницько-експериментальної діяльності розвивається пам'ять дитини, активізуються розумові процеси, оскільки постійно виникає необхідність здійснювати операції аналізу та синтезу, порівняння та класифікації, узагальнення та екстраполяції. Необхідність розповідати про побачене, формулювати виявлені закономірності та висновки стимулює розвиток мовлення.

Експериментування та мовленнєвий розвиток тісно пов'язані між собою. У ході дослідницько-експериментальної діяльності діти аналізують власні дії, коментують, повторюють за педагогом, спілкуються одне з одним. Таким чином, формуються уявлення про навколишній світ, розвивається мовлення. Чим різноманітніша ця діяльність, тим більше нової інформації отримує дитина, і тим швидше розвивається її мовлення.

Способом керування груповою взаємодією може виступати експериментування в різних його формах. Упровадження зазначеного типу діяльності дітей з використанням групових форм роботи в освітній процес закладів дошкільної освіти передбачає активізацію пошукової активності, формування дослідницьких здібностей, адже діти вчаться ставити перед собою завдання, висувати різні гіпотези, обирати способи вирішення, планувати свою роботу, аналізувати отримані результати та співвідносити їх із власними припущеннями.

Щоб діти могли самостійно експериментувати, пізнавати навколишній світ і розвивати мовлення, у закладі дошкільної освіти має бути облаштоване спеціальне предметне середовище – осередок експериментування. Для його створення використовують різний матеріал і прилади, а саме:

- лупи, дзеркала, ваги, мотузки, піпетки, лінійки, глобус, лампи, ліхтарики, мило, щітки, губки, харчові барвники, пісковий годинник, ножиці, тертка, папір, клаптики тканини, сіль, клей, дерево, метал, крейда, пластмаса тощо;
- ємкості: пластикові банки, пляшки, склянки різної форми та величини, мірки, сита, лопатки, формочки тощо;
- матеріали: природні (жолуді, шишки, насіння, гілля дерев тощо), неструктуровані матеріали: глина, пісок, вода, тирса, листя, пінопласт тощо [12].

Ми переконані, що для розвитку пізнавальної та мовленнєвої діяльності дитини засобами експериментальної діяльності в закладі дошкільної освіти потрібно створювати відповідні умови:

- проводити дослід з об'єктами живої та неживої природи (з рослинами, повітрям, водою, піском, землею тощо);
- ознайомити дітей із різними властивостями речовин (твердість, м'якість, сипучість, в'язкість, розчинність тощо);
- ознайомити з властивостями руху (швидкість, напрямок);
- формувати географічні й астрономічні уявлення (глобус, Сонячна система, космічні явища тощо);
- під час проведення дослідів та експериментів обов'язково потрібно ознайомити дітей із правилами техніки безпеки.

Досліди й експерименти можуть бути різного характеру: демонстраційні (педагог сам проводить дослід і демонструє його, а діти стежать за ходом і результатами) і фронтальні (об'єкти експерименту знаходяться в руках дітей). Дошкільники вчаться спостерігати, аналізувати, робити висновки.

Наведемо приклади деяких дослідів та експериментів, які можна провести з дітьми з використанням групових форм роботи:

Тема. Десять слів.

Вік. 5–6 років.

Дослідницьке завдання: закріпити уміння дітей добирати слова на відповідну літеру; розвивати мовлення; збагачувати словниковий запас; виховувати повагу до однолітків.

Хід дослідів:

1 етап. (Об'єднати дітей у групи). – Діти, як Ви гадаєте, чи є такі слова, які починаються на однакову літеру? А чи багато їх?

2 етап. – Тож давайте дослідимо, чи є такі слова? І скільки їх? Чи зможемо ми назвати мінімум 10 слів, які починаються на одну й ту ж літеру?

3 етап. – Перша літера «Б» (барабан, буряк, борсук, бограч, баклажан, бадмінтон, бобер, білка, баран, бабуся) тощо.

4 етап. – Під час нашого дослідів ми довели, що є багато слів, які починаються на однакову літеру.

Тема. Повітря навколо нас.

Вік. 4–5 років.

Дослідницьке завдання: сформулювати уявлення в дітей про те, що повітря є в середині нас; розвивати мовлення, мислення, пам'ять.

Обладнання: склянка з водою, соломинка.

Хід дослідів:

1 етап. – Діти, що необхідне для дихання людям, тваринам? А чи знаєте ви, чому повітря є важливим для усіх живих організмів? А як ви вважаєте, чи є повітря в середині нас? Спробуємо перевірити?

2 етап. – Для того, щоб ми змогли перевірити це, нам потрібно буде одягти спецодяг і рукавички. Пам'ятайте про правила поведінки під час проведення дослідів. Давайте будемо розпочинати. Для цього дослідів нам потрібно взяти склянку з водою та соломинку.

3 етап. – Ну що ж, беремо склянку з водою і вставимо в неї соломинку. Подуємо у воду через соломинку. Що ми бачимо? Утворюються бульбашки! Це повітря, яке ми випускаємо з нашого організму. А ще можна під час дихання покласти руку на верхню частину живота (діафрагму). Спробуйте. Вона то підіймається, то опускається. Це теж до нашого організму надходить повітря.

4 етап. – Отже, ми переконалися, що повітря є в нашому організмі.

Таким чином, у ході експериментальної діяльності в дітей дошкільного віку:

- підвищується рівень мовленнєвої активності (збагачення та накопичення словникового запасу дітей різними термінами, закріплення вміння граматично правильно будувати свої відповіді на запитання, уміння ставити запитання, закріплення навичок словотворення);

- стимулюється пізнавальна активність, розвивається інтерес до навколишнього світу (тварин, рослин, мінералів, до явищ природи), виникає бажання спостерігати за тим, що відбувається в довкіллі;

- формуються уявлення дітей про предмети побуту, що необхідні людині (одяг, взуття, меблі, посуд тощо);

- формуються навички спільної діяльності дітей;

- формуються вміння встановлювати міжособистісні контакти, співчувати, переживати, співпрацювати тощо.

Використання групових форм роботи під час експериментування з дошкільниками надає можливість комунікувати та знаходити спільне розв'язання проблем, оволодіти навичками взаємної підтримки, практично застосовувати набуті знання, працювати разом і прислухатися до думки один одного.

Таким чином, можна стверджувати, що колективний характер експериментальної діяльності в освітньому процесі та активне спілкування дошкільників суттєво впливатиме на їхній

пізнавальний і мовленнєвий розвиток, а також буде сприяти створенню атмосфери взаємодовіри, взаємодопомоги та згуртованості колективу в закладі дошкільної освіти, що відповідає запитам сучасної освітньої теорії та практики.

Використані літературні джерела

1. Беленька Г. Експериментально-дослідницька діяльність дітей у природі як технологія пізнавального розвитку / Г. Беленька // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. – № 11. – С. 10–21.
2. Зайцева Л. І. Розкриваємо таємниці довкілля: метод. посіб. / Л. І. Зайцева. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2012. – 110 с.
3. Лапшина І. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку / І. Лапшина // Інноваційні технології в дошкільній освіті. – ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2019. – С. 85–87.
4. Первина И. Б. Коллективная учебно-познавательная деятельность школьников / И. Б. Первина. – М. : Педагогика, 1985. – 110 с.
5. Піроженко Т. О. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні / Т. О. Піроженко. – Київ, 2021. – 56 с.
6. Плохій З. Ознайомлення з природою. Найпростіші досліди / З. Плохій // Палітра педагога. – 2001. – № 3. – С. 12–16.
7. Поддьяков А. Н. Исследовательская активность / А. Н. Поддьяков // Детский сад от А до Я. – 2004. – № 2. – С. 10–20.
8. Про дошкільну освіту: Закон України від 11 лип. 2001 р. № 2628-III. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2628-14>.
9. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
10. Савенков А. И. Методика проведения учебных исследований в детском саду / А. И. Савенков. – Самара : Учеб. лит-ра, 2007. – 32 с.
11. Стеценко І. Дослідницька діяльність дітей дошкільного віку в навчально-розвивальному курсі «Логіки світу» / І. Стеценко // Дошкільна освіта. – 2006. – № 2. – С. 6–10.

References

1. Bielenka, H. (2012). Eksperymentalno-doslidnytska diialnist ditei u pryrodii yak tekhnolohiia piznavalnoho rozvytku [Experimental research activities of children in nature as a technology of cognitive development]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu – Educator-methodologist of preschool institution*. 11. P. 10–21. [in Ukrainian].
2. Zaitseva, L. I. (2012). *Rozkryvaiemo taiemnytsi dovkillia [Revealing the secrets of the environment]*. Melitopol, 110 p. [in Ukrainian].
3. Lapshyna, I. (2019). Vykorystannia elementiv suchasnykh innovatsiinykh tekhnolohii u formuvanni interesu do dytiachoi literatury u ditei doshkilnoho viku [The use of elements of modern innovative technologies in the formation of interest in children's literature in preschool children]. *Innovatsiini tekhnolohii v doshkilnii osviti – Innovative technologies in preschool education*, P. 85–87. [in Ukrainian].
4. Pervyna, Y. B. (1985). Kollektivnaia uchebno-poznavatelnaia deiatelnost shkolnykov [Collective educational and cognitive activities of schoolchildren]. Moscow, 110 p. [in Russian].
5. Pirozhenko, T. O. (2021). Bazovi komponent doshkilnoi osvity v Ukraini [Basic component of preschool education in Ukraine]. Kyiv, 56 p. [in Ukrainian].
6. Plokhii, Z. (2001). Oznaiomlennia z pryrodou. Naiprostishi doslidy [Introduction to nature. The simplest experiments]. *Palitra pedahoha – Palette of the teacher*. 3. P. 12–16. [in Ukrainian].
7. Poddiakov, A. N. (2004). Issledovatel'skaia aktivnost [Research activity]. *Detskyi sad ot A do Ya – Kindergarten from A to Z*. 2. P. 10–20. [in Russian].
8. Pro doshkilnu osvitu: zakon Ukrainy of 11 lypnia 2001 r. № 2628-III [On preschool education: Law of Ukraine No. 2628-III of July 11. 2001]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2628-14> [in Ukrainian].

9. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 5 veresnia 2017 r. № 2145-VIII [On education: Law of Ukraine No. 2145-VIII of September 5. 2017]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

10. Savenkov, A. Y. (2007). *Metodyka provedenyia uchebnykh yssledovanyi v detskom sadu* [Methods of conducting educational research in kindergarten]. Samara, 32 p. [in Russian].

11. Stetsenko, I. (2006). *Doslidnytska diialnist ditei doshkilnoho viku v navchalno-rozvyvalnomu kursi «Lohiky svitu»* [Research activities of preschool children in the educational and developmental course “Logic of the World”]. *Doshkilna osvita – Preschool education*. 2. P. 6–10. [in Ukrainian].

Holiuk Oksana, Karuk Inna, Kolesnik Kateryna, Komarivska Nadiia

EXPERIMENTATION AS A MEANS OF COGNITIVE AND SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN DURING THE APPLICATION OF GROUP FORMS OF WORK

Summary.

Modern living and human conditions in Ukraine are characterized by changes in the economy, social situations and education, which aims to form a new type of person ready to live in the information society, solve unusual situations, respond to rapid technological progress. The country puts forward new requirements for the development of personality, in particular its intellectual sphere, the formation of initiative, the ability to make independent decisions, to adapt quickly to different conditions. That is why there is a need for creative, active, gifted, intellectually and spiritually developed citizens. The article substantiates the relevance and importance of the use of experimental activities and group forms of work for cognitive and speech development of preschool children. Types of children's experimentation and signs of group activity of preschoolers are characterized. The peculiarities of the use of group forms of work during experimentation in order to develop cognitive and speech development of children are studied. It is shown that the use of group forms of work during experimentation helps to increase interest and interest in the surrounding reality, has a positive effect on the speech level of development of preschool children. The article presents examples of experiments and experiments that can be conducted with children using group forms of work. Cognitive and speech development - is a necessary condition for the successful development of the child's personality, the development of cognitive interest, education of the need for a holistic perception of the world, the development of mental abilities, sensory education. The use of group forms of work when experimenting with preschoolers gives the opportunity to communicate and find common solutions to problems; master the skills of mutual support; practically apply the acquired knowledge; children learn to work together and listen to each other's opinions.

Keywords: *experimentation; cognitive development; speech development; group forms of work; preschool children.*

Стаття надійшла до редколегії 11 квітня 2022 року

УДК 376.54

DOI [https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1\(28\)-59-69](https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1(28)-59-69)

Волошук Іван,
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0001-9300-0584>

Шуленок Олександр,
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0001-5268-2726>

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПОШУКУ ТАЛАНТІВ